

ІНТЕРНЕТ ТА СВОБОДА ПРЕСИ¹

ДЖ. ЗІТТРЕЙН
*професор права Гарвардської школи права,
співзасновник Беркманського центру
Інтернету і суспільства
(Університет Гарвард, США)*

8 травня 2006 р. Високий Суд Англії та Уельсу виніс рішення в тривалому процесі щодо товарного знаку між *Apple Computer* і *Apple Corps*², корпорацією, заснованою *Beatles*. *BBC* поспішила висвітлити подію і влаштувала інтерв'ю в прямому ефірі з відомим експертом в області високих технологій на ім'я Гай К'юні. У той час як К'юні чекав в одній приймальні, кандидат на роботу в *IT*-відділ *BBC* чекав у іншій. Його звали Гай Гома.

Що сталося далі, ви можете здогадатись самі. Заклопотаний стажер привів не того Гая. Здивованому Гома швидко наклали макіяж, почепили мікрофон і посадили навпроти ведучої *BBC*. Як описує Вікіпедія і підтверджує власне спостереження, «на обличчі Гома промайнуло чотири різних вирази менш ніж за п'ять секунд: шокуюче усвідомлення; сліпий страх; філософська рішучість і нарешті прагнення проявити себе найкращим чином»³. Він витримує інтерв'ю, коментуючи загальною справою, про яку він нічого не чув, а потім висловлюючи деякі думки про обмін цифровими файлами у відповідь на подальші запитання.

Найбільш вражаючою у цьому випадку є не поведінка Гая Гома, який показав дивовижний перфоманс у надзвичайних умовах (на жаль, він не отримав роботу в *IT*-відділі)⁴. Вражаючою є поведінка ведучої. Здається, вона майже одразу зрозуміла, що щось пішло шкереберть, та все ж шоу мало тривати. Її дії обмежені сценарієм⁵.

¹ Статтю опубліковано у *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*. — 2010. — Vol. 45. — P. 563–576.

² *Apple Corps, Ltd. v. Apple Computer, Inc.*, [2006] EWHC 996 (Ch).

³ Guy Goma [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Guy_Goma.

⁴ *Rifkind H.* Guy Goma // *The Times* (London). — 2006. — May 31. — P. 13.

⁵ *Wrong Man on News 24*, *BBC News*, May 16, 2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://news.bbc.co.uk/player/nol/newsid_4770000/newsid_4774100/4774179.stm? bw=bb&mp=wm.

Коли ми вперше торкаємося питання свободи преси, ми цілком зрозуміло схиляємося до урядових втручань у репортажі та публікації і до корпоративних перешкод, що відмежують незалежність редакторів від людей, про яких вони створюють матеріал. Цей тиск є реальним і дедалі зростаючим, а пильна преса десятиліттями докладає зусиль, щоб розібратись у тому, як краще кинути йому виклик¹.

Натомість у цій статті зосереджується увага на сценаріях, які утримують нас у своїх «лещатах», і далі на зовсім іншому виді побювань, ніж ті, що викликані урядовими посяганнями. Поведінка ведучої *BBC* під час інтерв'ю з Гома не є чимось надзвичайним. Багато професійних журналістів з доброю волею і безперечним талантом потрапляли у місця, де вони опинялись звичайними учасниками театру абсурду і заручниками загроз, які було не так легко усвідомити, у порівнянні з тими, що похять від державних цензорів.

Наприклад, у листопаді 2006 р. прес-секретар Білого дому США Тоні Сноу і радник Ден Бартлетт проводили брифінг під час візиту президента Джорджа Буша до Латвії. Вони відкрили протокол зустрічі відповідними відволікаючими зауваженнями про те, як успішно проходить ця поїздка². Але натовп журналістів цікавив непов'язаний з цим меморандум, що нещодавно просочився, про те, що адміністрація Буша втрачає довіру до прем'єр-міністра Іраку³. Оскільки питань про це було дедалі більше, Сноу першим дав відповідь «для протоколу» — проголосивши необхідну для заспокоєння беззастережну підтримку прем'єр-міністру, а потім повідомив, що брифінг продовжиться у «фоновому режимі», проведення якого є інколи суперечливим і означає, що цитати можуть подаватись лише анонімно⁴.

¹ Див. *Baker E. C. Media Concentration: Giving Up On Democracy // Florida Law Review. — 2002. — Vol. 54. — P. 839, 843–872* (опис правового режиму концентрації ЗМІ); Там само. — С. 841, прим. 9 (наведення прикладів наукових роздумів про концентрацію засобів масової інформації як проблему для демократії); *Benkler Y. Lecture: Freedom in the Commons: Towards a Political Economy of Information // Duke Law Journal. — 2003. — Vol. 52. — P. 1245, 1262–1266* (обговорення зрушень в історичному взаємозв'язку між демократією і комерційними ЗМІ); *Fallows J. Age of Murdoch // Atlantic Monthly. — 2003. — Sept.* (обговорення концентрації засобів масової інформації в контексті біографії Руперта Мердока). Непевне майбутнє журналістського розслідування — яке, за визначенням, включає в себе повідомлення «новини, яку хтось при владі хоче приховати від громадськості» — виливається у хвилювання з приводу ефективності засобів масової інформації як незалежного органу. *Jones A. S. Losing the News: The Future of the News That Feeds Democracy. — Oxford: Oxford University Press, 2009. — P. 6.* Вплив прем'єр-міністра Берлусконі на італійські ЗМІ є особливо кричущим прикладом втручання держави. Див. *Muzzling the Messengers; Italy and the Free Press // The Economist. — 2009. — Oct. 3* (опис нещодавніх протестів проти впливу прем'єр-міністра Берлусконі на ЗМІ); *Momigliano A. Silvio Berlusconi Sues Italy's Press and Protestors Fight Back // Christian Science Monitor. — 2009. — Oct. 7. — P. 6.*

² *Press Secretary Briefing, Office of the Press Secretary, Background Briefing by Senior Administration Officials, Nov. 29, 2006* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/11/20061129-3.html> («Це була дуже гарна поїздка з плідними зустрічами з керівниками Естонії та Латвії. Крім того, Президент повернувся збадьореним вчора ввечері після свого робочого обіду з колегами, головами держав — членів НАТО. Вони обговорювали звичайні питання, головним чином, Афганістан, і придумували узгоджені подальші кроки»).

³ *Administration Says Bush Has Confidence in Maliki // White House Bulletin. — 2006. — Nov. 29* (зазначається, що Адміністрація намагалась надіслати допомогу «незважаючи на те, що просочився меморандум від радника з національної безпеки Стівена Хедлі»); *Raum T. Iraq Leader Pulls Out of Meeting with Bush // The Star-Ledger. — 2006. — Nov. 30. — P. 1* (обговорення контексту меморандуму і подальшого прес-брифінгу); *Grieve T. Trashing Maliki, or When a Leak Becomes a Flood, Nov. 29, 2006* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.salon.com/politics/war_room/2006/11/29/public/index.html.

⁴ *Stein M.L., Paterno S. F., Burnett R. C. Newswriter's Handbook: An Introduction to Journalism. — Ames, Iowa: Blackwell Pub, 2006. — P. 45* (пояснення, що якщо «джерело говорить [автору статті], що інформація надається

Звичайно ж у цей момент в офіційній стенограмі Білого дому ми бачимо, що в частині питання-відповідь «пан Сноу» та «пан Бартлетт» замінені у кожній відповіді на «високопоставлений чиновник адміністрації». Але натовп журналістів тримає удар:

Журналіст: Я можу повернутись до деяких слів, сказаних високопоставленим чиновником ліворуч?

Високопоставлений чиновник адміністрації: Ліворуч з вашого боку чи з нашого?

Журналіст: Ліворуч з мого боку.

Високопоставлений чиновник адміністрації: Я допоможу вам — хоча я знаходжусь праворуч з вашого боку і ліворуч з нашого, я відповім на останнє запитання...¹

New York Times має жорстку політику щодо використання анонімних джерел. Вона вимагає, щоб анонімність була «крайнім засобом, коли історія становить суспільний інтерес і інформація не є доступною у жодний інший спосіб»². Коли надається анонімність, читачу необхідно повідомити причину³.

Як це вплинуло на історію, що з'явилась у *Times* після латвійської прес-конференції? У звіті була старанно збережена суворі конфіденційність між джерелом і репортером, де перша відповідь прес-секретаря «для протоколу» відрізняється від наступних анонімних відповідей:

«Президент довіряє прем'єр-міністру Малікі», — повідомив прес-секретар Білого дому Тоні Сноу журналістам...

Два високопоставлених чиновники адміністрації, які наполягли на анонімності в обмін на розмову про секретний меморандум... зробили припущення, що його зміст не здивує прем'єр-міністра Іраку...»⁴.

Стенограма викликає асоціації, неначе журналісти крадькома брали інтерв'ю у Глибокої Глотки⁵ на критій автостоянці недалеко від мосту *Кі Брідж*, коли насправді вони просто були присутніми на багатолюдній прес-конференції, де Тоні Сноу ледве помахав рукою. Наступного дня *Wonkette* опублікував комічний за-

---

«у фоновому режимі», це означає, що [автору статті] можна опублікувати коментарі, але слід приписати їх анонімому джерелу»; *Penenberg A. L. NYU Journalism Handbook for Students* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journalism.nyu.edu/ethics/handbook/human-sources/> (пояснення, що фраза «надає джерелу анонімності, але дозволяє [автору статті] працювати з інформацією, наданою джерелом»); *Shepard A. C. Anonymous Sources // American Journalism Review*. — 1994. — Dec. — P. 18 (приклади різних визначень і розуміння фрази «у фоновому режимі»).

¹ *Press Secretary Briefing, Office of the Press Secretary, Background Briefing by Senior Administration Officials, Nov. 29, 2006* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/11/20061129-3.html>.

² *Hoyt C. Those Persistent Anonymous Sources*. — *New York Times*. — 2009. — Mar. 22. — P. 8 (посилання на політику та описи численних, здавалося б тривіальних випадків, коли анонімність надавалась за обставин, які значною мірою не відповідали цьому критерію).

³ *Confidential News Sources Policy* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nytco.com/company/business_units/sources.html («за можливості... статті повинні коротко пояснити, якого розуміння досягли репортер і джерело, і пролити світло на причини і мотиви джерела»).

⁴ *Gordon M. R. Bush Adviser's Memo Cites Doubts About Iraqi Leader // New York Times*. — 2006. — Nov. 29. — A1.

⁵ Псевдонім Марка Фелта, заступника начальника ФБР, інформатора преси у справі «Уотергейта», який надавав відомості репортерам *Washington Post* Б. Вудварду і К. Берштайну (прим. ред.).

пис у блозі, що відрізнявся від інших пересічних колективних текстів ЗМІ: «Чиновники Білого дому магічним чином стали анонімними всередині брифінгу»¹.

Схоже, Сноу почув про глузування *Wonkette*. Свій наступний брифінг, з Йорданії, він почав так:

Сноу: Мої вітання. Ласкаво прошу до Амману. По-перше, до мене приєднався мій близький друг, Високопоставлений чиновник адміністрації, для брифінгу у «фоновому режимі» щодо обіду Президента... Отже, дозвольте мені відрекомендувати всім Високопоставленого чиновника адміністрації, який коротко подасть вам інформацію, а потім відповідь на ваші запитання².

Ніхто не з'явився на трибуні і не зійшов з неї, і решту брифінгу Сноу офіційно і неофіційно провів як «Високопоставлений чиновник адміністрації».

Професор Чарльз Нессон підкреслює, що майже все можна розглядати принаймні з двох боків³. І тут це вірно. Одна точка зору дозволяє нам отримати задоволення від епізоду. Цікаво дивитись, як державні посадові особи виявляють почуття гумору — а що в цьому поганого? Не потрібно звертатись до Вудворда і Бернштайна, щоб з'ясувати, хто говорить після того, як Сноу передав слово.

З іншої точки зору, це добре, що ми не потребуємо допомоги Вудворда і Бернштайна, тому що вони не на нашому боці. Жарт не для нас і навіть не поруч з нами: ми залишаємося в дурнях. Незалежно від того, хто перебуває при владі, наші чиновники так старанно приховують свою ідентичність, коли виступають з промовами, що це може стати такою ж повсякденною річчю, як надівання сонцезахисних окулярів. Але не чиновник надіває їх. Швидше за все він говорить, щоб всі журналісти налаштували свій зір — і вони так і роблять. Ця практика поширюється, і громадськість читає статті з цитатами урядовців, у справжність яких вона повина повірити, хоча вони не можуть бути названі і залишаються невідомими для нащадків.

Хоча ця історія стосується уряду, таке порушення свободи слова в ЗМІ не є результатом офіційного залякування. Перша Поправка не застосовується. Швидше за все, це історія банальної, але огидної згоди: преса застрягла в межах свого сценарію, і кожна людина в ланцюжку, від журналіста до редактора і видавця, вважає немислимим відхилитись від нього. Сценарій — це середовище,

¹ *White House Officials Magically Become Anonymous Halfway Through Briefing*, Nov. 29, 2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://wonkette.com/217932/white-house-officials-magically-become-anonymous-halfway-through-briefing/>.

² *Background Briefing by a Senior Administration Official on the President's Dinner With His Majesty King Abdullah of Jordan*, White House Documents & Publications, Nov. 29, 2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/11/20061129-7.html>; *Grieve T., Snow T. Laugh Riot*, Nov. 30, 2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://sacdcweb01.salon.com/politics/war_room/2006/11/30/snow/index.html.

³ *Nesson Ch. Department of Homeland Security: Data Privacy and Integrity Advisory Committee, Meeting Transcript*. — 2005. — June 15 («Розглянемо куб Неккера... Цей куб є неоднозначним предметом. Якщо ви дивитесь на нього, здається, що він змінює своє розташування в просторі... Це створює метафору для суперечок, тому що він має рису, яку ви можете побачити лише з однієї сторони, потім ви можете побачити її з іншої сторони, але ви не можете бачити її з обох сторін одночасно»); *Qualters Sh. Colorful Opening Statements on Display in Boston Music Downloading Trial // National Law Journal*. — 2009. — July 29 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.law.com/jsp/article.jsp?id=1202432615191> (Нессон використовував ту ж саму ідею куба Неккера, щоб показати присяжним, що завантаження музичних файлів можна розглядати або як крадіжку, або просто як нешкідливий обмін).

в якому вони перебувають. Тут джокером виявився журнал *Wonkette*, у якого не було представників у Латвії і Йорданії і який користувався звітами тих, хто був на місці, а потім без перешкод висвітлював правду, яку інші проігнорували, хоча вона була у всіх на видноті.

Згадування про *Wonkette* спонукає до обговорення ролі Інтернету в свободі преси в цілому. Якби фігурант потенційно популярної історії в *New York Times* гіпотетично мав вирішувати, де з'явиться історія — лише в друкованому ЗМІ або лише в мережі, відповідь була б очевидною: в мережі. І оскільки вибір падає на мережу, конкуренція за увагу публіки є жорсткою.

Уявлення Річарда Саланта про те, що новини мають базуватись на тому, що громадськості необхідно знати для участі в демократичній системі¹, а не на тому, що вона бажає знати, перебуває під загрозою через вірусні відео на *YouTube* і сценарії, які штовхають ЗМІ до безпосередньої боротьби із цим.

Коли величезний масив журналістських розслідувань проривається через сторінки або екрани, він часто губиться ще до того, як закріпитися в суспільній свідомості. У нашому океані інформації є занадто багато хвилюючих подій, одні з яких реальні, інші — удавані, щоб утримувати увагу на будь-якій одній з них, доки вона не стає предметом узгоджених і невтомних зусиль із привернення уваги громадськості до непродуманого бамперного лозунга певної ідеї, проекту, який більше підходить для реклами й астротурфінгу, ніж для журналістики². Сенсаційна новина — вже не подія, яка окупає щоденну важку працю.

І все ж Інтернет має потенціал для покращення якості журналістики. Деякі з популярних проектів, які преса засуджувала як ненадійні й паразитичні, дійсно можуть допомогти врятувати її від своєї дедалі більшої посередності.

Наприклад, дефайни не є чимось новим у журналістиці, і під час авралів перевірка фактів може стати проблемою навіть для сумлінного редактора. Завдяки пильності деяких блогерів можна усунути помилки та дезінформацію. Кількість фальсифікованих фото, які з'являються на сторінках наших найбільш поважних

---

¹ *Salant R. S. Salant, CBS, and the Battle for the Soul of Broadcast Journalism: The Memoirs of Richard S. Salant.* — Boulder : Westview Press, 1999. — P. 248–249 (обговорення «фундаментальних та основних» питань щодо того, які типи інформації повинні мати пріоритет в умовах демократії); *Butche R. The Case for Richard Salant // Newsroom Magazine.* — 2007. — Aug. 9 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://newsroom-magazine.com/2007/newsroom-magazine/honors/the-case-for-richard-salant/>.

² *See Hill M. Media Circus // Baltimore Sun.* — 2004. — Oct. 3. — 1F (опис того, як двадцятьчотиригодинний цикл новин підриває довіру до засобів масової інформації). Див. також *Popp K.A. The Impeachment of President Clinton: An Ugly Mix of Three Powerful Forces // Law and Contemporary Problems.* — 2000. — Vol. 63. — P. 223, 242 (обговорення того, що ЗМІ невпинно висвітлювали сенсаційні події і «уникали серйозних новин про питання державної політики»).

Учені почали ідентифікувати наслідки астротурфінгу — формування враження масової підтримки людьми чогось — щодо всього: від кампаній до неприбуткових організацій. Див., напр., *McNutt J., Boland K. Astroturf, Technology and the Future of Community Mobilization: Implications for Nonprofit Theory // Journal of Sociology and Social Welfare.* — 2007. — Vol. 34. — P. 165; *Klotz R. Internet Campaigning for Grassroots and Astroturf Support // Social Science Computer Review.* — 2007. — Vol. 25. — P. 3 (аналіз феномену «плагіатна участь» — наприклад, більше 100 газет опублікували один лист, який розповсюдив Національний комітет Республіканської партії — у контексті використання політиками інтернету в своїх кампаніях). Щоб дізнатись про більш повсякденні приклади, див. *Shribman D. M. Pirates' Treasure // New York Sun.* — 2006. — July 10. — P. 9 (опис «штучних і сфабрикованих» дій, які вплинули на те, хто був обраний для баскетбольного матчу всіх зірок, і на опитування журналу *Time*, який визначав найбільш впливову особу ХХ ст. (Ататюрк, якщо вірити 33,19 % тих, хто проголосував)).

газет, є вражаючою. *Reuters* опублікувало фото, на якому «густий чорний дим піднімається над будинками в столиці Лівану після нальоту ізраїльської авіації...»¹. Через кілька годин блогери виявили невідповідність². Було надано переконливі докази того, що на фото були затемнені вихрі диму, а будинки, охоплені димом, скопійовані за допомогою інструменту *Photoshop* «Клон»³. На іншому знімку того ж фотографа «ракети», випущені з ізраїльського F-16, виявилися лише однією освітлювальною ракетною, яку невміло копіювали і вставляли у *Photoshop*⁴.

Reuters дотримувалось сценарію. Деякий час воно замовчувало інцидент, а потім без коментарів зняло фото. Оскільки тиск зростав і було виявлено більше явно підроблених фотографій, редактор *Reuters* Пол Холмс дав пояснення: «Після того ми зробили наші інструкції щодо використання *Photoshop* більш чіткими. *Photoshop* є стандартним інструментом для фотографів, але має значення, як ви використовуєте програмне забезпечення. Основне правило в бізнесі новин — ви не повинні змінювати фото за допомогою *Photoshop* суттєвіше, ніж ви робили це в темній кімнаті у часи 35-мм плівки»⁵.

Не було здійснено жодних структурних змін, не було проведено жодного очевидного самоаналізу. *Reuters* просто зайняло кругову оборону: «Усі фотографії з Іраку редагуються висококваліфікованим головним фотографом, який працює сім днів на тиждень протягом своєї зміни. Зараз цю посаду займає іноземний фотограф з 27-річним досвідом роботи»⁶. (Фрілансер, відповідальний за обробку фотографій, мав десятирічний досвід роботи у *Reuters*; більше 900 його знімків урешті-решт були видалені)⁷.

Скептики з блогосфери — це подарунок для журналістики. Редактори не повинні розглядати їх як тих, хто підриває довіру громадськості до четвертої гілки влади, або тих, хто дарма забирає занадто багато часу у редакторів, переглядаючи новину минулого тижня, коли на цьому тижні вже було опубліковано нову,

¹ Julia Day, Reuters Purges Photo Database, Aug. 7, 2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk/media/2006/aug/07/reuters.pressandpublishing1>.

² Seelye K. Q., Bosman J. Bloggers Drive Inquiry on How Altered Images Saw Print // New York Times. — 2006. — Aug. 9. — С2 (протягом перших двох днів після виявлення блогерами громадськість змусила *Reuters* видалити фотографію і звільнити фотографа).

³ Reuters Doctoring Photos from Beirut. — 2006. — Aug. 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://littlegreenfootballs.com/weblog/?entry=21956> (аналіз змін, внесених у фото пошкоджених будівель в диму).

⁴ Shackelford R. Another Fake Reuters Photo from Lebanon [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://myretjawa.mu.nu/archives/184206.php> (аналіз схожості різних освітлювальних ракет); Zerbisias A. And Now It's «Reutersgate» // Toronto Star. — 2006. — Aug. 9. — A07 (опис другого фото ізраїльського F-16, що запускає «ракету під час повітряного удару по Набатії на півдні Лівану»).

⁵ Homes P. Working for Reuters as an Iraqi in Baghdad — The Editor Responds, Blogs Navigation, Nov. 2, 2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://blogs.reuters.com/blog/2006/11/02/working-for-reuters-as-an-iraqi-in-baghdad-the-editor-responds/?src=110206_1538_FEATURES_iraq_n_media.

⁶ Там само.

⁷ Associated Press, Photographer Altered Shots of Conflict in Lebanon // Washington Post. — 2006. — Aug. 8. — A06. Щоб дізнатись про додаткову інформацію та реакцію, див. Farhi P. Blogger Takes Aim at News Media and Makes a Direct Hit // Washington Post. — 2006. — Aug. 9. — C01 (обговорення блогу Little Green Footballs, згаданого в прим. 22); Dotting R. A Blogger Shines When News Media Get It Wrong // Christian Science Monitor. — 2006. — Aug. 9. — P. 1 (обговорення ролі блогерів і створення блогів, які стежать за блогами, які стежать за ЗМІ); Howell D. A War of Images and Perceptions // Washington Post. — 2006. — Aug. 13. — B06 (обговорення ролі ЗМІ у формуванні думки про війну).

а радше вітати залучення громадськості до цього виду діяльності. Це журі, яке має право задавати питання. Звичайно, не всі ці питання є справедливими, але ті, що задаються з найкращими намірами, повинні цінуватись. Дзеркальне відображення, яке вони пропонують, є набагато впливовішим, ніж внутрішня експертна перевірка.

А що до того факту, що питання ставляться неконтрольовано, часто анонімно? Це може бути важливим каталізатором ще одної нової, але фундаментальної проблеми преси: замість того, щоб боятись цензури і залякування з боку тих небагатьох, хто при владі, преса тепер боїться натовпу, який не при владі.

Давайте розглянемо, що сталося після того, як датська газета *Jyllands-Posten* взяла участь у тому, що багато хто сприйняв як непотрібну і дитячу витівку, що мала на меті підкреслити, що вона вважає недоречною делікатністю нову вимогу в межах деяких конфесій ісламу уникати будь-яких фізичних зображень свого пророка-засновника. Охарактеризувавши це як протест проти наявної колективної внутрішньої цензури, газета запросила близько сорока членів Союзу датських редакційних карикатуристів «намалювати Мухаммеда так, як ви його бачите»¹. Дванадцять відгукнулось, і отриманий колаж вилився у те, що прем'єр-міністр Андерс Фог Расмуссен назвав датською «найгіршою міжнародною кризою з часів Другої світової війни»². Зображення (поряд з кількома особливо провокаційними були деякі, не опубліковані жодного разу) поширювались обуреними імамами. У багатьох країнах спалахнули заворушення, були організовані бойкоти продукції з Данії, і пролунали погрози вбивства³.

Звичайно, так передавали в новинах. Якщо ви читали будь-які новини 2005 р., швидше за все, ви знаєте про цей випадок. Але подумайте: чи ви дійсно бачили згадані карикатури, і якщо так, в якому джерелі? Їх повторна публікація до виникнення спору, можливо, була недоречною провокацією. Але як тільки почалися заворушення, вони стали центральним пунктом усієї історії. Просто не можна усвідомити це явище, зрозуміти його, фактично не побачивши карикатур. Ентоні Льюїс описав випадок у 1971 р., коли *New York Times* почала публікувати витяги з надзвичайно секретних документів Пентагону, багатотомний звіт військових про те, як Сполучені Штати втруtilись у В'єтнамську війну⁴. Адвокати *Times* порадили видавцю «Панч» Сульцбергеру не робити цього. На-

---

¹ *Ferro Ch.* Igniting More Than Debate // *Newsweek*. — 2006. — Feb. 13. — 0; *Rose F.* Why I Published Those Cartoons // *Washington Post*. — 2006. — Feb. 19. — B01; *Sjolie M. L.* I'm Not a Particularly Brave Man // *The Guardian* (London). — 2010. — Jan. 5. — P. 12.

² *Curry A.* Danish Library Wants to Preserve Inflammatory Drawings // *Spiegel Online*. — 2008. — Jan. 30 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,532057,00.html>.

³ *Saloom R.* You Dropped a Bomb on Me, Denmark — A Legal Examination of the Cartoon Controversy and Response as it Relates to the Prophet Muhammad and Islamic Law // *Rutgers Journal of Law and Religion*. — 2006. — Vol. 8. — P. 1, 3, 6–12; *Gall C.* Protests Over Cartoons of Muhammad Turn Deadly // *New York Times*. — 2006. — Feb. 6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nytimes.com/2006/02/06/international/middleeast/06end-cartoon.html?fta=y>.

⁴ *Lewis A.* The Richard S. Salant Lecture on Freedom of the Press. — 2008. — Oct. 1. — P. 14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.hks.harvard.edu/presspol/prizes_lectures/salant_lecture/transcripts/salant_lecture_2008_lewis.pdf.

справді «[вони] відмовились навіть переглянути документи, стверджуючи, що це зробить їх співучасниками злочину»¹. Уряду США надійшла судова заборона щодо *Times*². Таким чином, *Washington Post* продовжила справу *Times*, поки її не змусили замовкнути³. Але тоді *Boston Globe* та інші також опублікували це⁴. Для секретних документів був спеціально створений безкоштовний мережевий ресурс. «Рішення Верховного Суду⁵ на користь преси два тижні потому стало не просто юридичною перемогою», — зазначив Е. Льюїс. Це була перемога для концепції преси Медісона як перевірки на зловживання владою, прихильності істині незважаючи на залякування⁶.

Чотири десятиліття потому залякування почало виходити не тільки від уряду у відношенні до власних громадян, але й від несформованих народних мас. Жодна з газет, які кинули виклик Білому дому в 1971 р., не опублікувала жодної з карикатур *Jyllands-Posten* разом зі своїми історіями. Чи трапилось так тому, що вони не були варті висвітлення в пресі? Звичайно, ні. Якщо у 2009 р. недовга одержимість «хлопчиком на повітряній кулі»⁷ потрапила на перші сторінки, це також мало потрапити. Історія привертає загальну увагу. Так чому ж карикатури не були опубліковані? Можливо, тому, що вони були потенційно образливими для великої кількості людей? Звичайно, ні. У нас є цілі мережі засобів масової інформації, присвячені розробці і поширенню матеріалів саме тому, що вони є образливим для великої кількості людей.

Це був страх. Видавці *New York Press*, яка за власними словами «висвітлює спірні питання і розбирається з гострими темами»⁸, втрутилися, щоб утримати редакторів від переопублікування карикатур⁹. Уся редакція потім оголосила

¹ Там само.

² Lewis A. The Richard S. Salant Lecture on Freedom of the Press. — 2008. — Oct. 1. — P. 14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.hks.harvard.edu/presspol/prizes_lectures/salant_lecture/transcripts/salant_lecture_2008_lewis.pdf.

³ Там само.

⁴ Lewis A. The Richard S. Salant Lecture on Freedom of the Press. — 2008. — Oct. 1. — P. 14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.hks.harvard.edu/presspol/prizes_lectures/salant_lecture/transcripts/salant_lecture_2008_lewis.pdf.

⁵ *New York Times v. United States*, 403 U.S. 713 (1971).

⁶ Lewis A. The Richard S. Salant Lecture on Freedom of the Press. — 2008. — Oct. 1. — P. 19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.hks.harvard.edu/presspol/prizes_lectures/salant_lecture/transcripts/salant_lecture_2008_lewis.pdf.

⁷ 15 жовтня 2009 р. Річард і Маюмі Хін зателефонували до поліції і повідомили про свою підозру, що їх син, можливо, забрався в саморобну повітряну кулю, наповнену гелієм, яка потім злетіла. Повітряна куля летіла декілька годин, протягом яких засоби масової інформації широко висвітлювали пошуки хлопчика. Незабаром після того, як куля впала на землю, хлопчик вийшов з горища, де він переховувався. Пізніше було встановлено, що ця подія була рекламним трюком. Див. *6-year-old Colorado Boy Found Alive in Attic After Balloon Lands*, Oct. 15, 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.cnn.com/2009/US/10/15/colorado.boy.balloon/index.html>; *Robinson E. «Reality» Stunts Don't Fly in the Real World // Washington Post.* — 2009. — Oct. 20. — A1; *Stelter B. Calling Story of Boy and Balloon a Hoax, A Sheriff Seeks Felony Charges // New York Times.* — 2009. — Oct. 18. — A12.

⁸ *New York Press, About Us* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nypress.com/flex-11-about-us.html>.

⁹ *Hentoff N. The Cartoons Conspiracy // Village Voice.* — 2006. — Feb. 28. — P. 18; *Reuters, Told Not to Publish Muhammad Cartoons, Editors Resign // New York Times.* — 2006. — Feb. 9 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nytimes.com/2006/02/09/international/americas/09observer.ready.html>.

страйк. Тільки декілька газет поділились з читачами усім колажем, це, зокрема, *Tiger Town Observer* Клемсонського університету, *The Columns* Фейрмонтського державного університету, відома консервативна *Human Events* (округ Колумбія), *Harvard Salient* і *Daily Illini* Іллінойського університету¹. Редактор *Daily Illini* був відсторонений від виконання обов'язків за друк карикатур².

Але чи справді доречно наводити приклад карикатур *Jyllands-Posten* (на порядок нижчий клас) поряд із документами Пентагону? Я гадаю, що так: обидва випадки, кожен по-своєму, лежать в основі процесу збереження ліберального суспільства, такого, де ідеї, які ми засуджуємо або яких боїмося, водночас повинні бути доступними лише з найменшими і ретельно обмеженими винятками — винятками, які стосуються особистого життя, дійсно національної безпеки, а також захисту дітей.

Щоб засвідчити, наскільки дивним став наш медіапростір, цей момент був найбільш вдало обіграний у двосерійному епізоді мультфільму *South Park*. Драматичне напруження епізоду ґрунтується на тому, чи телевізійна мережа в межах розважального простору дозволить трисекундне звичайне зображення Мухаммеда. Відповідь за сюжетною лінією — так, і *South Park* звертається до образу мультиплікаційного телебачення, щоб показати мультиплікаційного Мухаммеда — два рівні, що відділяють від дійсності. А тоді втручається наша реальність: текст слайду заповнює весь кадр. У ньому говориться: «*Comedy Central* відмовився транслювати зображення Мухаммеда у своїй мережі». Це був не жарт. Найбільш образливому шоу на телебаченні — в тому ж епізоді якого показано обмазаного екскрементами Ісуса — не дозволяється перетинати цю лінію³ (творці *South Park* сказали свого роду останнє слово; виявляється, що початкові титри кожного епізоду з 2001 р. містять зображення Мухаммеда у натовпі городян, що машуть руками⁴).

Університетський простір, улюблений і життєво важливий оплот вільної думки, знаходиться в таких самих путах, як і ЗМІ. Джитт Клаузен, професор Брандейського університету, написав вичерпну статтю про ситуацію з *Jyllands-Posten*

---

¹ *Burge K.* Harvard Students Print Danish Cartoons // *Boston Globe*. — 2006. — Feb. 15. — B3; *Fumento M.* Here's to Absolute Free Speech (Within Limits), Mar. 3, 2006, [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.humanevents.com/article.php?id=12882>; *Miller S.* MSU Students to Publish Muhammed Cartoons, Lansing State Journal. — 2006. — Feb. 27. — 1A; *List of Newspapers that Reprinted Jyllands-Posten's Muhammad Cartoons* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_newspapers_that_reprinted_Jyllands-Posten%27s_Muhammad_cartoons.

² *Davey M.* Student Paper Prints Muhammad Cartoons, and Reaction is Swift // *New York Times*. — 2006. — Feb. 17. — P. 14; *Illini Editor Fired Over Cartoon* // *Chicago Tribune*. — 2006. — Mar. 15. — P. 8; *Process Behind Decision Making: The Daily Illini Explains Why the Two Editors Were Suspended From the Paper*, Feb. 16, 2002 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dailyillini.com/opinions/2002/02/16/process-behind-decision-making>.

³ *Lisa de Moraes*, «South Park» Plug Goes a Little Haywire // *Washington Post*. — 2006. — July 14. — C01; *Kronke D.* A Decade of «South Park» Controversy // *Los Angeles Daily News*. — 2006. — July 17. — U12.

⁴ *Budke R. J.* South Park's Been Showing Muhammad All Season!, Apr. 15, 2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.tvsquad.com/2006/04/15/south-parks-been-showing-muhammad-all-season/>; *Joyner J.* Comedy Central Censored Mohammed «South Park», Apr. 13, 2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.outsidethebeltway.com/archives/comedy_central_censored_mohammed_south_park/.

під назвою «Карикатури, які приголомшили світ»¹. Видавництво *Yale University Press* ухвалило проект книги, і професор Клаузен включив карикатури в рукопис разом з іншими зображеннями Мухаммеда, яким нараховуються століття, з мусульманських і не мусульманських джерел, наприклад, гравюру XIX ст., яка зображує пророка у сцені з «Пекла» Данте. Посилаючись на страх перед насильством, університет наполіг на видаленні всіх зображень до виходу книги друком².

Отже, де ви можете побачити малюнки *Jyllands-Posten*, щоб скласти власне судження про те, чи є вони чимось таким, що ви повинні мати можливість подивитися? Вікіпедія. Без зайвого розголосу чи напруженості у Вікіпедії подається досить повна розповідь про всю цю історію і всі дванадцять карикатур³. Вони розміщені у вигляді ескізів на головній сторінці статті так, щоб мінімізувати образ для відвідувачів, які не очікували побачити їх⁴. Один клік — і вони у повному розмірі. На сторінці обговорення наведені інструкції, як налаштувати свій браузер таким чином, щоб не бачити їх⁵. Там розміщена заява редакторів, така ж змістовна і проста, як і проголошення Тоні Сноу неназваним джерелом самого себе: «Зображення або дані, що містяться в цій статті, можуть містити образливі графічні або інші елементи в інтересах забезпечення якості статті і повного висвітлення суті справи»⁶. Наївне судження про те, що може існувати «нейтральна точка зору» на делікатні теми, — від чого часто відмовляється перенасичена преса — тут перетворює важке рішення на просте.

Далі виявляється, що найбільш ефективним захистом від страху, викликано-го небезпечним незнайомцем, а не суворим урядовим чиновником, може бути установа, управління якою є так само дифузним і анонімним, як і сама загроза. Якби засновник Вікіпедії Джимбо Вейлз намагався запровадити цензуру мультфільмів у наказовому порядку — можливо, побоюючись за свою власну безпеку — він втратив би контроль над своїм «читальним залом». Ті самі властивості,

¹ Клаузен відкидає ідею, що протести відображають «зіткнення цивілізацій», наполягаючи на тому, що вони були організовані політизованими акторами. *Klausen J. Cartoons That Shook the World*. — New Haven : Yale University Press, 2009. — P. 129. Для отримання додаткового історичного контексту див. *Grabar O. Seeing and Believing* // *New Republic*. — 2009. — Nov. 4. — P. 33 (обговорення історії зображення Мухаммеда).

² Statement by John Donatich, Director of Yale University Press, Sept. 9, 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://yalepress.yale.edu/yupbooks/KlausenStatement.asp>. Реакція на рішення *Yale University Press* була в цілому осудливою. Див. *Applebaum A. Chipping Away At Free Speech* // *Washington Post*. — 2009. — Sept. 15. — A19; *Cohen P. Yale Press Bans Image of Muhammad in New Book* // *New York Times*. — 2009. — Aug. 12. — C1; *Kramm O. Committed to Free Expression? What Nonsense* // *Times (London)*. — 2009. — Sept. 28. — P. 29; *Smith J. F. Caught Up in a Cartoon Controversy; Mohammed Images Left Out of Brandeis Professor's Book* // *Boston Globe*. — 2009. — Aug. 22. — P. 1. Наприкінці 2009 р. професор Дюкського університету опублікував книгу з тридцятьма одним зображенням Мухаммеда, в тому числі з тими, які були видалені з книги, написаної Клаузеном. *Hull G. Muhammad: The «Banned» Images*. — Durham, NC : Voltaire Press, 2009.

³ *Jyllands-Posten Muhammad Cartoons Controversy* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Jyllands-Posten_Muhammad_cartoons_controversy.

⁴ Архівна сторінка містить обговорення про те, де розмістити зображення. Див. *Talk: Jyllands-Posten Muhammad cartoons controversy* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Talk:Jyllands-posten_muhammad_cartoons_controversy/arguments/image-display/archive_1.

⁵ Там само.

⁶ *Talk: Jyllands-Posten Muhammad cartoons controversy* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Talk:Jyllands-posten_muhammad_cartoons_controversy.

які так часто перетворюють Вікіпедію на безглузду і ненадійну, є властивостями, які в цьому випадку роблять її маяком у тривожні часи, інститутом, який, принаймні в цьому вузькому, але важливому сенсі, повинен змусити пишати професійних журналістів.

Мова йде не про протиставлення Вікіпедії провідним засобам масової інформації. Майже одностороннє рішення ЗМІ відступити в цій справі — ситуація, яка гарантовано повториться і для інших тем — може бути раціональним, хоча і прикрим. Йель не хотів наражати на небезпеку своє співтовариство заради однієї книги. Це саме те, що робить менш зовні підзвітну Вікіпедію — та інші розповсюджені в Інтернеті засоби — друзями і колегами преси. Без сумніву, одним з факторів, що вплинув на рішення Йельського університету, було те, що ці зображення, публікація яких є занадто делікатним питанням, насправді стають доступними для будь-кого, хто хоче побачити їх, за п'ять секунд максимум шляхом десяти натискань на клавіші. *Google* індексує їх тому, що він індексує все; ми не розглядаємо їх доступність там як моральний вибір: що це треба або схвалити, або відкинути. Вікіпедія залишає їх тому, що її редактори знаходяться одночасно повсюди та ніде. Її сценарій помітно відрізняється від сценарію преси, а разом вони утворюють форму інформаційного біорізноманіття, яка забезпечує виживання ідеї у межах цілого ряду агресивних середовищ.

Вікіпедія та преса можуть навіть безпосередньо співпрацювати. Репортер *New York Times* Девід Род є одним з кількох кореспондентів, які роблять репортажі з небезпечних районів за межами «зелених зон» світу. Ветеран, який висвітлював масові вбивства в Сребрениці, був викрадений при розслідуванні історії поза Кабулом¹. Його протримали дев'ять місяців. Щоб мати змогу обережно проводити переговори, *Times* та інші основні ЗМІ замовчували про його викрадення². Серед них була і *Wikipedia*, величезна маса редакторів якої старанно приховували цей випадок³. (Род утік від своїх викрадачів у червні 2009 р.⁴).

Інтернет-революція є молодістю — вона, власне кажучи, налічує близько десяти років і підтримується масовим введенням широкосмугового доступу. Нам пощастило, що в нас є таке явище, як Вікіпедія, ідея, як відомо, така дурна і неймовірна, що навіть її засновник ніколи не уявляв її такою (оригінальною ідеєю Джиммі Вейлза була більш традиційна енциклопедія, *Nupedia*, зі статтями на замовлення; а *Wiki* спочатку була просто місцем для робочих коментарів і

---

¹ *Times* Reporter Escapes Taliban After 7 Months // *New York Times*. — 2009. — June 20. — A1.

² Там само.

³ *Cohen N.* New Rules in Wiki World // *New York Times*. — 2009. — Aug. 25. — B1; *Finkelstein S.* Read Me First: The Moral Quandary of Involving Wikipedia in Online «Censorship» // *The Guardian*. — 2009. — July 9. — P. 2; *Perez-Pena R.* Keeping News of Kidnapping Off Wikipedia // *New York Times*. — 2009. — June 28. — B4.

⁴ *Coghlan T.* Journalists Escape from Pakistan Prison Thanks to Game of Draughts // *TimesOnline*. — 2009. — June 22 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article6550415.ece>; *Ellick A.* With Plan and a Hidden Rope, Captives Escaped the Taliban // *New York Times*. — 2009. — June 22. — A1.

пропозицій¹). Посередництво таких веб-сайтів, як *Talking Points Memo*², першим продемонструвало, що традиційні ЗМІ та нові ЗМІ можуть як одне ціле становити більше, ніж сума їх частин.

Важлива ділянка роботи, яку тут необхідно провести, — це забезпечити, щоб важливі ідеї могли дістатись людей, які хочуть їх сприймати. *New York Times* недостатньо публікувати новини світового рівня. Вона має активно вживати заходів, щоб досягти тих, чий уряд або прибічники воліють не дати їм цього побачити. Більше половини мільярда людей регулярно користуються Інтернетом і автоматично перенаправляються з несанкціонованих сайтів і тем³. Зробивши декілька налаштувань існуючих протоколів, ми можемо змінити всі правила нинішньої тупікової гри у «кішки-мишки» з фільтрацією та діями в обхід.

RSS-протокол — «*Really Simple Syndication*» («справді просте отримання інформації») — дозволяє автоматично включати інформацію з одного джерела в інше. Проект *Herdict* збирає звіти про блокування Інтернету в реальному часі від людей, які намагаються потрапити кудись і не можуть⁴. Об'єднайте обидві складові, і будь-яка кількість людей і установ може погодитись виділити маленьку частку своєї веб-присутності, щоб наповнити змістом сайти, піддані цензурі. Раптово спроба фільтрувати веб-сайт автоматично призводить до того, що його зміст відзеркалюється у тисячі інших місць. Чим більше людей намагаються побачити його і не можуть, тим більше віддзеркалень. *Google* і *Bing* жваво все індексують, і пошук забороненої фрази є доступним у будь-якому місці. Уявіть собі, якби преса могла спрямувати свою енергію на відмежовування правди від брехні, важливого від дріб'язкового і побачити, як ці результати рикошетом відбиваються від одного учасника до іншого. Єдине, що є більш потужним, ніж *Post* і *Globe*, які наступають на п'яти *Times*, — це можливість самих читачів стати частиною процесу, передаючи один одному дуже важливі повідомлення, а не очікуючи, що це робитимуть лише експерти, і стикатися з наслідками. Дійсно, ми можемо змінити сам гіпертекстовий протокол так, як це колись спало на думку його винахіднику, але у метушні не було належним чином оцінено: якщо ваш комп'ютер не може кудись потрапити, він може автоматично запитати сусідні комп'ютери, чи не були вони там нещодавно і чи можуть поділитися тим, що вони побачили.

Люди не лише можуть допомагати поширювати контент, але вони також можуть сприяти його цілісності. Можна змінювати тексти і фотографії, і оскільки

¹ *Nupedia* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://en.wikipedia.org/wiki/Nupedia>; Posting of Timothy to Slashdot, The Early History of Nupedia and Wikipedia: A Memoir [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://features.slashdot.org/features/05/04/18/164213.shtml>.

² *Talking Points Memo* — це онлайн медіа-організація, яка «спеціалізується на оригінальних репортажах про уряд і політику і пропонує висвітлення останніх новин, журналістські розслідування, статті широко відомих гостей блогерів і книжковий клуб». Про медіа-організацію TPM можна дізнатись на сайті *Talking Points Memo* за посиланням: <http://www.talkingpointsmemo.com/about.php>.

³ *York J. C.* More than Half a Billion Internet Users are Being Filtered Worldwide [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://opennet.net/blog/2010/01/more-half-a-billion-internet-users-are-being-filtered-worldwide>. Більш загальне дослідження політики країн щодо інтернет-цензури див. *Country Summaries y Access Denied: The Practice and Policy of Global Internet Filtering* / ed. by R. Deibert, J. Palfrey, R. Rohozinski, J. Zittrain. — Cambridge : MIT Press, 2008. — P. 235, 235–432.

⁴ Див. *Herdict*. — Режим доступу : <http://www.herdict.org>.

ми переходимо у світ *Google Books*, що використовує «хмарний» сервіс, і електронних книг *Kindles*, з яких праці Оруелла видаляються дистанційно¹, — зокрема, «1984»! — фізичні книги стануть або стародавніми раритетами, або роздруківками на вимогу, що будуть перевірятись не більше, ніж їх цифрові джерела. Але майже у всіх нас є потужні лептопи або персональні комп'ютери з більшою пам'яттю, ніж ми могли б коли-небудь використати. Ми можемо створити такі протоколи, як проєкт *LOCKSS*, що дозволяє бібліотекам та приватним особам ділитись цифровими роботами з метою їх подвійної перевірки на предмет відповідності однієї іншій, що є захистом від «втрати пам'яті»². Ми повинні заохочувати більше людей (і, звичайно, наших дітей) брати участь у роботі ЗМІ. Вікіпедія повинна мати простий інтерфейс — у цьому на допомогу може прийти *Dreamweaver*, — на кшталт того, що використовується самою мережею, так, щоб не потрібно було знати мову розмітки, аби виправити помилку в статті.

Але як щодо різких заперечень, що «цивільні» журналісти не кращі за «цивільних» хірургів? Ключовою частиною операції є навички. Перед виконанням операції хірурги повинні витратити роки на навчання для розвитку вузькоспеціалізованих навичок. Так само журналістика вимагає навичок і часто навчання. Серйозна історія — це більше, ніж просто поставити питання джерелу. Ось чому преса повинна найбільш активно поширювати свій вплив. Вона зобов'язана *Fox*, *MSNBC*, *Times* і *Post* відступом від сценарію, це свого роду перевірка, яку вона може влаштувати будь-якій могутній або популярній сторонній установі.

Цими цінностями в цілому варто поділитися з громадськістю і не лише через продукт добре налагодженої преси, але й через процес. У нас є можливість залучати людей до американської журналістики, завербовувати їх для своїх історій, їх записи зі стільникових телефонів, їх гострі очі й розум, особливо, коли вони живуть і знають ситуацію, де типовий репортер може бути лише сторонньою особою. Оскільки камери та записувальні пристрої стали дуже поширеними, ми повинні залучати тих, хто прагне розказати правдиву історію. Чи принаймні нам не слід їх арештовувати: у штаті Массачусетс громадянин, який записував свою розмову з агентом влади штату, що поведився неналежним чином, притягнений до кримінальної відповідальності за несанкціонований запис свого співрозмовника — той самий запис, який однозначно міг обґрунтувати претензію про зловживання владою³.

---

¹ Zittrain J. Orwellian Indeed, July 17, 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://futureoftheinternet.org/Orwellian-indeed> (обговорення «витоку через "дірку пам'яті" у Kindle», що призвела до того, що копії «1984» зникли з Kindles у їх користувачів).

² Див. About LOCKSS [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lockss.stanford.edu/about/about.htm>. LOCKSS — це акронім від Lots of Copies Keep Stuff Safe («Багато копій дозволить зберегти матеріали»).

³ Див. *Commonwealth v. Hyde*, 750 N.E.2d 963, 971 (Mass. 2001) (підтвердження обвинувального вироку водію за запис на плівку його розмови з офіцерами поліції під час зупинки автомобіля для перевірки); *Rowinski D. Police Fight Cellphone Recordings* // *Boston Globe*. — 2010. — Jan. 12. — P. 1 (опис недавніх інцидентів, у яких громадяни були заарештовані за записи дій поліції). Відповідач у Гайд подав офіційну скаргу на дії офіцерів під час звичайної зупинки автомобіля для перевірки. У той час поки проводилось внутрішнє розслідування офіцери подали позов проти водія відповідно до Массачусетського загального закону, розділ 272, § 99. Внутрішнє розслідування реабілітувало офіцерів, але водій був визнаний винним у порушенні закону про прослуховування. Заявивши окрему думку, що не збігалась з позицією більшості, Голова Верховного Суду Маршалл відзначив, що Джордж Холлідей, який записав побиття Родні Кінга, був би притягнутий до

Таким чином, навички професійного журналіста і зацікавленого громадянина можуть бути взаємодоповнюючими, якщо об'єднані бажанням дістатись правди. Думати, що натомість люди повинні просто стати споживачами ЗМІ, — що вони просто повинні знати одне, навіть якщо вони хочуть знати інше, — це відмовитися, а не розвивати зв'язок між пресою та громадськістю, якій вона служить і яку інформує.

Що Гай Гома пережив за дві секунди, коли він пристосовувався до абсолютно непередбачуваної реальності на очах у сотень тисяч глядачів — це те, що преса намагається подолати не менше двох років: шокуюче усвідомлення і сліпий страх. Що чекає нас попереду — це інша частина цієї послідовності: філософська рішучість і, нарешті, прагнення проявити себе найкращим чином. Будемо сподіватися, що ми зможемо пристосуватись так само блискуче і мужньо, як це зробив Гома.

Зіттрейн Дж. Інтернет та свобода преси

Анотація. У цій статті, в основу якої покладено виступ на лекції Р. Саланта у 2009 р., Дж. Зіттрейн обговорює роль преси в епоху Інтернету. Оскільки традиційні засоби масової інформації третього стану стають більш стриманими щодо опублікування спірних матеріалів, громадяни, які озброєні цифровими приладами і мають глобальний доступ, можуть допомогти в створенні проєктів, які замінять традиційну журналістику, як, наприклад, Вікіпедія, або виявити недоліки в засобах масової інформації. Співпрацюючи, громадяни та журналісти можуть зробити пресу підзвітною.

Ключові слова: Інтернет, свобода преси, Вікіпедія, засоби масової інформації, карикатури *Jyllands-Posten*, журналістика, Перша Поправка.

Зиттрейн Дж. Интернет и свобода прессы

Аннотация. В этой статье, в основу которой положено выступление на лекции Р. Саланта в 2009 г., Дж. Зиттрейн обсуждает роль прессы в эпоху Интернета. Поскольку традиционные средства массовой информации третьего сословия становятся более сдержанными в опубликовании спорных материалов, граждане, вооруженные цифровыми устройствами и имеющие глобальный доступ, могут помочь в создании проєктов, которые заменят традиционную журналистику, как, к примеру, Википедия, или выявят недостатки в средствах массовой информации. Сотрудничая, граждане и журналисты могут сделать прессу подотчетной.

Ключевые слова: Интернет, свобода прессы, Википедия, средства массовой информации, карикатуры *Jyllands-Posten*, журналистика, Первая Поправка.

Zittrain J. The Internet and Press Freedom

Annotation. In this article adapted from his 2009 Richard S. Salent Lecture, Jonathan Zittrain discusses the role of the press in the Internet age. As traditional third estate properties become more reticent to publish controversial material, citizens empowered with digital tools and worldwide access can help create projects that replace traditional journalism like Wikipedia, or reveal flaws in media coverage. Citizens and journalists, working together, can hold the press accountable.

Key words: Internet, press freedom, Wikipedia, media, *Jyllands-Posten* cartoons, journalism, First Amendment.

кримінальної відповідальності, якщо б він був у штаті Массачусетс. *Massachusetts. Hyde*, 750 N.E.2d 971–972 (Маршалл, голова Верховного Суду, окрема думка).